

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Полтавський державний аграрний університет
Institute of European Education (Болгарія)
Національний аграрний університет Вірменії
University of Opole (Польща)
International Slavic University (Македонія)
ISMA University (Латвія)**

Кафедра захист рослин

**V Міжнародна науково-практична
інтернет-конференція
«Сучасні аспекти і технології у захисті рослин»,
присвячена 100-річчю з дня народження академіка
Сусідка Петра Івановича**

*21 червня 2024 року
м.Полтава*

УДК 632.93
3-38

Сучасні аспекти і технології у захисті рослин : матеріали V Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 21 червня 2024 р.). Полтава: ПДАА, 2024. 108 с.
ISBN 978-617-8231-77-4.

Міністерство освіти і науки України, Державна наукова установа «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» (УкрІНТЕІ), Посвідчення № 278 від 24 квітня 2024 р. (V Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасні аспекти і технології у захисті рослин», присвячена 100-річчю з дня народження академіка Сусідка Петра Івановича).

У збірнику представлені тези, присвячені сучасним проблемам захисту і карантину рослин, фітосанітарного моніторингу та розвитку агроєкосистем України. Матеріали призначені для наукових співробітників, викладачів, здобувачів вищої освіти та аспірантів вищих навчальних закладів, фахівців і керівників сільськогосподарських підприємств АПК різної організаційно-правової форми господарювання та всіх, кого цікавить проблематика сучасного захисту рослин в агроєкосистемах України.

The collection presents theses devoted to modern problems of plant protection and quarantine, phytosanitary monitoring and development of agroecosystems of Ukraine. The materials are intended for researchers, teachers, graduates and graduate students, specialists and managers of agricultural enterprises of various organizational and legal forms of management and all who are interested in modern plant protection in agroecosystems of Ukraine.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Доля Микола Миколайович – доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри інтегрованого захисту і карантину рослин Національного університету біоресурсів і природокористування України, член-кореспондент Національної академії аграрних наук України.

Поспєлов Сергій Вікторович – доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри землеробства і агрохімії імені Сазанова Полтавського державного аграрного університету.

Рекомендовано до друку Вченою радою Полтавського державного аграрного університету (протокол № 10 від 26.06.2024 року)

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів. За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.

© Полтавський державний аграрний університет, 2024

ЗМІСТ

Самородов В. М., Писаренко В. М.	АКАДЕМІК ПЕТРО СУСІДКО (1924-1998) В ГАРМОНІЇ ПРОЖИТОГО І ЗДІЙСНЕНОГО	9
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ І КАРАНТИНУ РОСЛИН		13
Писаренко В. М.	ЕКОЛОГІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ В ПРАЦЯХ АКАДЕМІКА П.І.СУСІДКА	13
Круть М. В.	ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА БАЗА ДАНИХ НАУКОВИХ РОЗРОБОК ІЗ ЗАХИСТУ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ	17
Самородов В. М.	Т. П. ГОЛОВА (1927-1993) – ПЕРША ДОСЛІДНИЦЯ КАРАНТИННИХ РОСЛИН ПОЛТАВЩИНИ	22
Калініченко Н. О.	КАРАНТИН РОСЛИН ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ	25
Клечковський Ю. Е., Титова Л. Г.	КАРАНТИННІ ШКІДНИКИ ПЛОДОВИХ КУЛЬТУР РОДИНИ ОСЕТНИЦЬ (ТЕРНРИТІДАЕ), ЗАХОДИ ПО ЗАПОБІГАННЮ ПРОНИКНЕННЯ	27
РОЗДІЛ 2. ФІТОСАНІТАРНИЙ МОНІТОРИНГ. ІНТЕГРОВАНІЙ ЗАХИСТ		32
Балан Г., Зорунько В., Соболь У.	АНАЛІЗ ФІТОПАТОГЕНІВ НАСІННЕВОГО МАТЕРІАЛУ ОСНОВНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР В УМОВАХ НАУКОВОГО ПАРКУ ОДАУ	32
Ганбарова Т. А., Гордієнко Д. А., Гапон С. В.	РОСЛИННІ ЗАСОБИ ДЛЯ БОРТЬБИ З ШКІДНИКАМИ КВІТКОВО-ДЕКОРАТИВНИХ КУЛЬТУР	35
Голуб О. Р., Коваленко Н. П.	ДІАГНОСТИКА ПАТОГЕНІВ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПОСІВІВ КУКУРУДЗИ	38
Зорунько В., Балан Г., Ненартович А.	ОСНОВНІ ХВОРОБИ ОЗИМОГО ЯЧМЕНЮ ТА ОЦІНКА СТІЙКОСТІ СОРТІВ ДО НИХ В УМОВАХ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ	42
Коваленко Н. П., Голуб О. Р., Шулешенко В. А.	ВПЛИВ ГІДРОТЕРМІЧНИХ УМОВ НА ІНФІКОВАНІСТЬ НАСІННЯ КУКУРУДЗИ ГРИБАМИ РОДІВ <i>FUSARIUM</i> І <i>PENICILLIUM</i>	46
Коваленко Н. П., Шерстюк О. Л.	ПОВИТИЦЯ ПОЛЬОВА ЯК ОБ'ЄКТ КАРАНТИННОГО РЕЖИМУ	50
Кравченко А. В., Поспелова Г. Д.	АМЕРИКАНСЬКИЙ БІЛИЙ МЕТЕЛИК: ШКОДОЧИННІСТЬ ТА МЕТОДИ БОРТЬБИ	53
Логвиненко В. В.	ТРОФІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ФІТОФАГІВ НА СОЇ У ЗОНІ ЛІСОСТЕПУ	56

6. Методи контролю розвитку шкідливих організмів у сучасних системах зберігання зерна та зерно продуктів : методичні рекомендації / Ткаліч Ю. І., Горшар О. А., Токарчук Г.А., Педаш Т. М. Дніпропетровськ : ДУ ІСГСЗ НААН, 2015. 35 с.
7. Пилипенко Л. А., Кудіна Ж. Д., Мар'юшкіна В. Я., Устінова А. Ф., Сикало О. О., Філатова Н. К., Дем'янець Н. А., Ярошенко Л. М. Аналіз фітосанітарного ризику регульованих шкідливих організмів, відсутніх в Україні. Київ : Колобіг, 2012. 56 с.
8. Борзих О.І., Скрипник Н.В., Жуйборода О.В., Степаніщев І.Є., Башинська О.В. Виявлення та ідентифікація карантинних видів совок роду *Spodoptera*. К.: Колобіг, 2014. – 44 с.
9. Методичні рекомендації щодо впровадження стійких до західного кукурудзяного жука *Diabrotica virgifera virgifera* Le Conte сортів та гібридів кукурудзи / Кордулян Р.О., Гунчак В.М., Доля М.М. та ін.; за ред. В. М. Гунчака. Чернівці : «Друк Арт». 2018. 25 с.

Т. П. ГОЛОВА (1927-1993) - ПЕРША ДОСЛІДНИЦЯ КАРАНТИННИХ РОСЛИН ПОЛТАВЩИНИ

Самородов В. М.

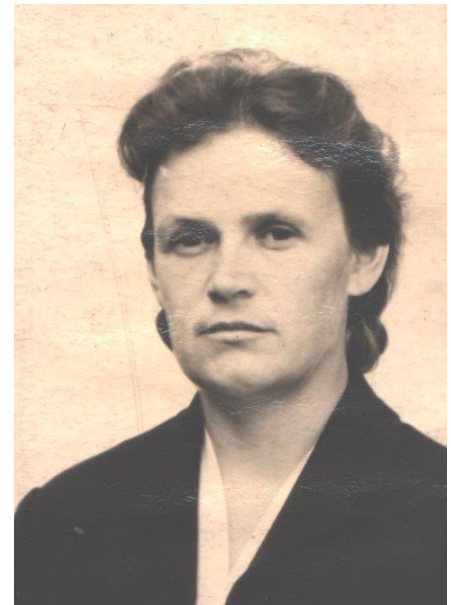
Полтавський державний аграрний університет

Не дивлячись на те, що карантинні рослини мають потужний негативний вплив на культурні фітоценози, загальний стан довкілля та здоров'я населення, в нашій державі досить обмежена кількість їх знавців. Тож користуючись нагодою, хотілось би згадати тих із них кому належить пріоритет з вивчення згаданих об'єктів.

Зокрема у Полтавській області це стосується кандидатки біологічних наук, доцентки кафедри ботаніки, її завідувачки в Полтавському сільськогосподарському інституті – нинішньому Полтавському державному аграрному університеті – Тамарі Павлівни Голової (1927-1993) [4].

Як фаховий ботанік-картолог вона розпочала їх тут ще 65 років назад. Спершу її зусилля були зосереджені на вивченні представників роду Повитиця (*Cuscuta* L.) [2]. У той час в Полтавській області вони були єдиними карантинними об'єктами.

Наприкінці 50-х років ХХ століття локальне поширення повитиць на Полтавщині відмічалось у 192 господарствах. Усього ж, з обстежених тоді 347 тис. га сільськогосподарських угідь вони зростали на площі 1 тис. 530 га. Найбільше у тодішніх Полтавському та Гадяцькому районах. Але через те, що повитиці одні з найбільш важко визначаємих рослин, достеменного їх видового складу ніхто не знав. Саме це і спонукало Тамару Павлівну взятися за їх

дослідження. Для цього, у більшості локальних місцезростань було зібрано насіння повитиць. Саме його, за низкою морфолого-анатомічних ознак і почала досліджувати молода викладачка. Якщо морфологічні дослідження і робились раніше, та анатомічних не проводили не лише в Україні, а й у всьому колишньому СРСР. От саме це і було пріоритетним та інноваційним.

За результатами роботи Т. П. Голова першою встановила, що у Полтавській області зростає вісім видів повитиць, а саме: п. європейська, п. зближена, п. конюшинна, п. льонова, п. одностовпчикова, п. південна, п. польова та п. хмельовидна [2]. На підставі своїх досліджень Т. П. Голова запропонувала ключ для визначення згаданих видів по насінню, а також його докладний, а головне –оригінальний опис [2]. Останній базувався на предметній характеристиці ознак поверхні оболонки та її внутрішньої будови – клітин полісадної паренхими і розташованих під ними шарів вторинного крохмалю та білка (рис. 1, 2, 3, 4). Згадані напрацювання були передані до усіх тодішніх контрольно-насінневих лабораторій Полтавської області. Цим самим вони посприяли покращенню роботи їх фахівців.

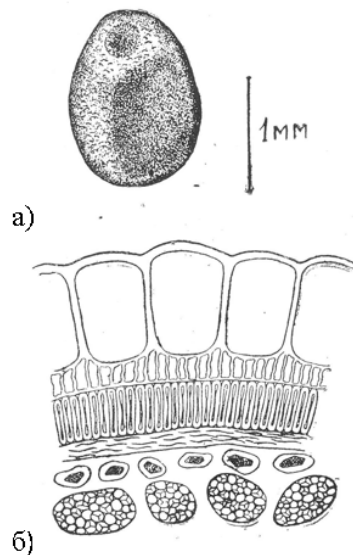

Рис 1. Повитиця європейська:
а) насіння, б) частина
поперечного розрізу насіння.

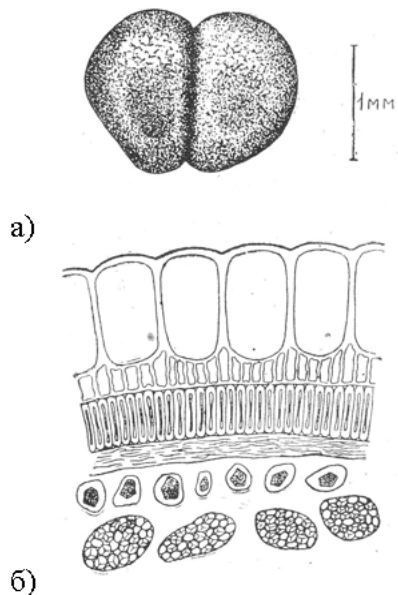

Рис 2. Повитиця льонова:
а) насіння, б) частина
поперечного розрізу насіння.

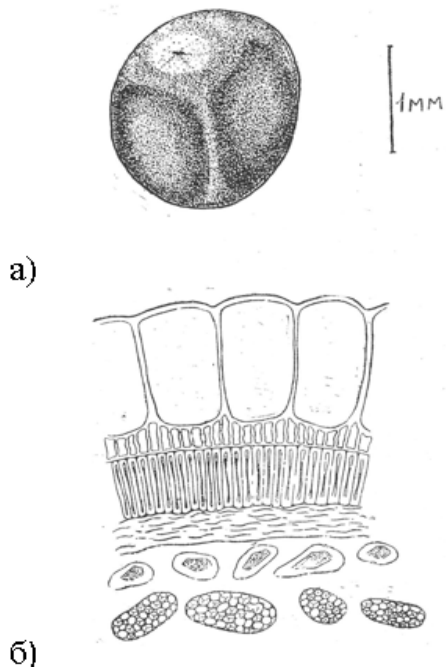

Рис 3. Повитиця польова:
а) насіння, б) частина поперечного розрізу насіння.

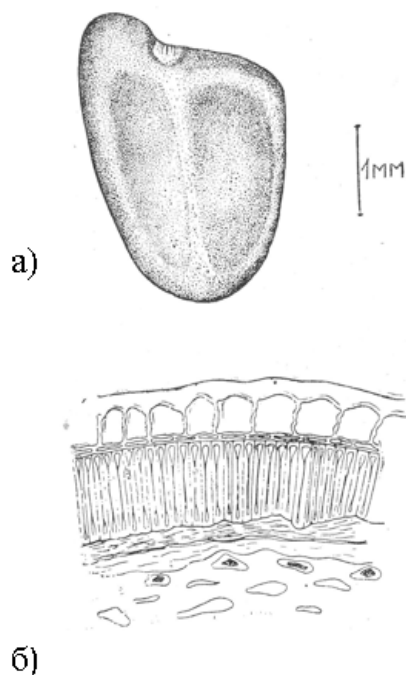

Рис 4. Повитиця одностовпчикова:
а) насіння, б) частина поперечного розрізу насіння.

Другим карантинним об'єктом, який вивчала Т. П. Голова, були види роду Амброзія (*Ambrosia* L.). Один із них – амброзію полинолисту вона сама вперше знайшла на території Полтавщини. Трапилося це у кінці 60-х років ХХ століття. Саме тоді, проводячи польову практику для студентів агрофаху, вона як досвідчений знавець бур'янів родини Айстрових, побачила декілька рослин на залізничному насипу недалеко від вокзалу “Полтава-Південна” [4]. Згодом, зібравши плоди із цих рослин був здійснений їх ретельний морфолого-анатомічний аналіз. За його даними було констатовано, що згаданий вид амброзії формує шість типів плодів. Вони чітко різнилися за розмірами,

формою та кольором [1, 2]. Таким чином, полтавська дослідниця першою в Україні встановила гетерокарпію в амброзії полинолистої [1].

Саме у ній Т. П. Голова вбачала високий адаптивний потенціал цієї карантинної рослини. Своїми анатомічними дослідженнями вона встановила наявність в оплоднях великої кількості фітомеланіну, а у насіннєвій оболонці гідроцитів [1]. Ці елементи на її думку сприяють тому, що плоди амброзії до 40 років не втрачають своєї схожості. В поєднанні з гетерокарпією, при багаторічному обсіменінні це призводить до формування стійких амброзієвих сінузій. Власне до того, що ми сьогодні спостерігаємо в Україні.

Крім зазначених досліджень Т. П. Голова першою в Україні запропонувала ключ для визначення чотирьох видів амброзії, а саме: а. полинолистої, а. головатевої, а. трироздільної та а. приморської по плодах в обгортці [3]. Його було передано до контрольно-насіннєвих лабораторій тих регіонів колишнього СРСР, де зростали згадані види.

Отже, усе викладене дає підстави стверджувати, що Т. П. Голова була першою дослідницею карантинних рослин Полтавщини. У цій царині вона виконала бездоганні за якістю морфолого-анатомічні спостереження. Вони не лише не втратили свого значення, а навпаки, стали актуальними у зв'язку з поширенням повитиць та амброзій. Завдяки глибокій науковій концепції ці її праці мають пріоритетний характер.

Бібліографія

1. Голова Т. П. Гетерокарпія у амброзії полинолистої. Защита растений от вредителей, болезней и сорняков. *Труды Харьковского сельскохозяйственного института им. В.Докучаева*. Т. 182. Харьков. 1973. С. 130-133.
1. Голова Т. П. Определение некоторых видов повилык по семенам. *Научные труды. Полтавский сельскохозяйственный институт*. Т. IX. Полтава. 1961. С. 254-267.
2. Голова Т. П. Плоды карантинных бурьянів роду амброзія. Розробка науково обгрунтованої системи землеробства: *Зб. наук. праць Полтавського сільськогосподарського інституту*. Ч. II. Полтава. 1969. С. 88-93.
3. Самородов В., Кигим С. Слідами долі неперевершеного педагога та науковця: до 95-річчя (1927-1993) Т. П. Голової. *Біологія та екологія*. 2023. Т. 9. №1. С. 118-119.

КАРАНТИН РОСЛИН ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ

Калініченко Н. О.

Полтавський державний аграрний університет

Серед факторів підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва велике значення має захист рослин від шкідливих організмів. Важлива роль при цьому відводиться різним методам, які використовуються в боротьбі із шкочинними об'єктами [1-4].

Одним із методів захисту рослин є карантин. Його іноді називають "першою лінією захисту". Слово «карантин» з'явилося більш ніж 600 років тому. Воно має італійське походження ("quarantine"), означає строк тривалістю